

Adem ÇAYLAK ve Hüseyin BARAN
Yrd. Doç. Dr. Araş. Gör.
Kafkas Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi

**KAPİTALİST HEGEMONYANIN YENİ MEŞRULAŞTIRIM BİÇİMİ:
PROJELEŞEN TOPLUM**

Antik Yunan medeniyetinden bugüne kadar gelen sosyal tarih ve siyasal felsefe çözümlerinde, belirli ideolojik usavurmaya dayalı bakış açılarının medeniyetler ve toplumlar arası ilişkileri belirlediği göz önüne alındığında, bugünkü hegemonik kapitalist dünya sisteminin farklı toplumları nasıl kontrol altında tuttuğu anlaşılacaktır. İnsanlığın yaşadığı her tarihsel dilimde, gücü ellerinde bulunduranlar, birey, toplum ve tüm olarak insanlık karşısında güçlerini pekiştirebilecek/meşrulaştırabilecek bir çeşit “söylemin düzeni”¹ kurgusuyla hareket ederek, gerek “teolojik” gerekse “rasyonel” temellerle, yeni hakimiyet biçimleri elde etmişlerdir. Bu durum özellikle Batı dünyası için geçerli olsa gerektir. Eski Yunan filozofu Aristoteles’in “uygar” polis toplumları-“barbar” polis dışı doğu toplumları ayırımından başlayarak, siyasal tarihte Roma, Hıristiyanlık ve Aydınlanma felsefelerinin kimi unsurlarıyla Batı dünyası, kendi dışındaki toplum ve kültürleri kontrol altında bulundurabilmek için yepyeni denetim mekanizmalarını hayata geçirmiştir.

Özellikle Batı dünyası bir taraftan, Wallerstein’in işaret ettiği üzere, 16. Yüzyıldan bu yana üretim süreçlerindeki farklılaşmanın yarattığı ve belirli bir birikim mantığı çerçevesinde işleyerek, sosyal ve siyasal sonuçlar doğurma potansiyelini içinde barındırabilen kapitalist dünya ekonomi sistemi² kanalıyla, diğer taraftan da ontolojik ve epistemolojik felsefi ön kabullere dayalı oryantalizm kanalıyla³, kendi dışındaki toplumlar üzerinde hegemonya kurmada epey başarılı olmuşa benzemektedir. Kapitalist dünya sistemi, 19. Yüzyılın sömürge çağında baskın bir anlayış ve uygulama tarzı olan kolonyal yönetim tarzının kalkınmacı anlayışından, 1945 soğuk savaş sonrasında kalkınmacı ideolojine, oradan da 1990’larda ivme kazanan küreselleş(tir)me söylemi

¹ Deyim, Michel Foucault’a aittir. Foucault’a göre, Batı’da ortaya çıkan yeni toplumbilimlerinin gelişmesi, geniş kitleler üzerinde artan siyasi ve toplumsal kontrole karşılık gelir. Vücut üzerinde bu ayrı “söylemler” bireylerin tek tek farklı olarak kategorize edildiği egemen bir “episteme” oluşturarak bir toplumsal grubun bir diğerinden hariç tutulduğu bir güç kullanımına dönüşür. Bkz., Michel Foucault, **Söylemin Düzeni** çev. Turhan Ilgaz (İstanbul: Hil., 1987), s. 44-46.

² Immanuel Wallerstein, “Kapitalist Dünya-Ekonomi: Gelişme ve Dönüşüm”, (der. ve çev.) Mustafa Özel, **Tarih Risaleleri** (İstanbul: İz Yay., 1995) içinde, s. 173-174.

³ Oryantalizm, Doğu ile Batı arasındaki ontolojik (varoluşa dair kabuller) ve epistemolojik (bilgi ile ilgili kabuller) ayırımı dayalı bir düşünüş biçimi olarak ifade edilmektedir. Bkz. Edward Said, **Oryantalizm**, çev. Selahaddin Ayaz (İstanbul: Pınar Yay., 1982), s. 15.

bağlamında,⁴ verili her durumda kendini meşrulaştırabilmekte ve hegemonyasını perçinleştirebilmektedir. Kapitalist hegemonyanın günümüzdeki yeni ilişkisel bağlamının, küreselleşen dünyanın Batı kaynaklı “projeleri” olduğu düşünülmektedir. Başta Avrupa Birliği destekli projeler olmak üzere, Batı dünyası görece kendi anlayış ve zihinsel yapısına uyum sağlayamadığını düşündüğü Doğu dünyasının belirli toplumsallıkları ve kültürleri (özellikle kadınlar, gençler ve çocuklar) üzerinde gerçekleştirilecek “projeler”e çok ciddi katkılar sağlamaktadır. Türkiye ölçeğinden hareketle değerlendirmede bulunmak gerekirse, toplumsal hayatın her alanında “proje” sözünün geçmediği bir yaşam alanı düşünülemez olmaya başlamıştır. Toplumlar küreselleştikçe aynı zamanda “projeleşmekte” ve projelerle düşünen, eyleyen, yatan kalkan bir toplum biçimi üretilmektedir. Adeta tikel toplumsal yaşam alanları, projetip kurgulamaların dünyasında aynılaştırılarak üretilmektedir/öğütülmektedir.

Çalışmada, böylesi bir tarihsel ve söylemsel bir perspektif bağlamında, bir bütün olarak Batı dünyasının kapitalist hegemonya eli ile kendi dışındaki toplumsallıklar ve kültürler üzerinde kontrol kurmasının ve gücünü meşrulaştırımının yeni bir sacayağı olarak projelerin felsefi arka planına inilerek, kapitalist hegemonyanın düzenine ilişkin söylemsel yönü açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

---

⁴ Kapitalist dünya ekonomik sistemin, özellikle 20. yüzyılın başlarından günümüze kadarki tarihsel gelişim çizgisinin takibi için bkz., Immanuel Wallerstein, “Kalkınmacılık ve Küreselleşmeden Sonrası Ne?”, Der., Kudret Bülbül, **Küreselleşme Okumaları** (Ankara: Kadim Yay., 2006) içinde, ss. 127-157.